

ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಳೇಗಾರರ ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆ- ಒಂದು ಪರಿವೀಕ್ಷಣೆ

ಜಿ.ಎಂ.ವೆಂಕಟೇಶ.

ಜಿ.ಎಂ.ವೆಂಕಟೇಶ.

ಸಂಶೋಧನಾರ್ಥಿ

ಇತಿಹಾಸ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ
ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ,
ಬೆಂಗಳೂರು.

ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಪ್ರಾಂತ್ಯವೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಂಪರೆಯ ಕಾಲ ಸಂದರ್ಭದಿಂದಲೂ ಬೆಂಗಳೂರು ಪ್ರದೇಶದ ಗಡಿಯ ಎಲ್ಲೆಯೇ ಆಗಿರುವಂಥ ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅವಿಭಾಜ್ಯವೇ ಅಂಗವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಚರಿತ್ರೆಯು ಸಾಧರಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಆಧುನಿಕತೆಯ ಕಾರಣ ಮತ್ತು ಪರಿಣಾಮವಾಗಿಯೇ ಅಂದು ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರವು ತನ್ನ ಆಡಳಿತದ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲ ಕೆಲವು ನೂತನ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲ ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಿ ದಿನಾಂಕ 23-08-2007 ರಂದು ಕರ್ನಾಟಕದ 29ನೇ ಜಿಲ್ಲೆಯಾಗಿ ಈ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರವನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿತ್ತು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ತನ್ನ ಪರಿವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ, ಚಿಂತಾಮಣಿ, ಶಿಡ್ಲಘಟ್ಟ, ಗೌರಿಬದನೂರು, ಬಾಗೇಪಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಗುಡಿಬಂಡೆ ಎಂಬಂಥ ಆರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ಇದು ಸರಿಸುಮಾರು 4244 ಚ.ಕಿ.ಮಿ. ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯೂ, ಹಾಗೆಯೇ, ಉತ್ತರ, ವಾಯುವ್ಯ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯದ ಮೇರೆಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿಯೂ ಕೂಡ ಹಾದು ಹೋಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯೊಟ್ಟಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತೆಲಗು ಭಾಷೆಯನ್ನು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲ ಬೆಂಗಳೂರು ಗ್ರಾಮಂತರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಡಿಯೂ ಕೂಡ ಸುತ್ತುವರೆದಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಸಂಖ್ಯೆ 234 ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಸಂಖ್ಯೆ 7 ಇದರ ಹೃದಯ ಭಾಗದಲ್ಲ

ಉತ್ತರ -ದಕ್ಷಿಣ. ಪೂರ್ವ - ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಾದು ಹೋಗಿರುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ, ಈ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯೊಳಗೆ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಳದಂಥ ಪಾಳೇಗಾರರ ರಾಜಕೀಯ ಚಾರಿತ್ರಿಕತೆ ಆಡಳಿತದ ಕಾರ್ಯವೈಖರಿಯನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ನಂದಿ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಹಾಗೆಯೇ, ಅನಂತಪುರದಿಂದ ಕೋಲಾರ, ತೊಂಡಮಂಡಲ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ತಿರುಪತಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ನಾಗವಂಶೀಯರು ಆಡಳಿತ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರು ಕೋಲಾರದ ಕೋಲ ಜನಾಂಗದ ಪ್ರಮುಖ ಪಂಗಡವಾಗಿತ್ತು. ಸಿಂಧು ಬಯಲಿನ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನಾಗ ವಂಶದವರು ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಜನಾಂಗವಾಗಿ ಸಮಾನತೆಯಿಂದ ಬದುಕನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಇತರರಿಗೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿದ್ದರು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಶಾತವಾಹನರ ಆಡಳಿತ ಕೊನೆಗೊಂಡಾಗ ಪಲ್ಲವರ ಮೂಲ ನರಸಿಂಹವರ್ಮನು ನಾಗ ರಾಜಕುಮಾರಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ನಾಯಕನಾಗಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಮುಂದೆ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರದ ನಂದಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಬಾಣರು ಇವರಿಗೆ ಸಾಮಂತರಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಕದಂಬರು ಶಾತವಾಹನರಿಗೆ ಮಹಾಸೇನಾಧಿಪತಿಯಾಗಿ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರದ ಬಾಣ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಬನವಾಸಿಯವರೆಗೂ ಆಡಳಿತ ಮಾಡಿರುವುದರ ಬಗೆಗೆ ಬನವಾಸಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ್ತಿರುವಂಥ ಶಾಸನಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ನಾಗೇಲುಬೆಟ್ಟ, ಚಿಕ್ಕನಾಗೇಲು, ದೊಡ್ಡನಾಗೇಲು ಎಂಬ ಗ್ರಾಮಗಳ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಿನ್ನೋಟ ಮತ್ತು ಮಂಡಿಕಲ್ಲುಗೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೂಚಕ್ರಪುರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಪುರಾಣ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಂಥ ಬಾಲನಾಗಮ್ಮ ಭೂಚಕ್ರಪುರಿಯ ರಾಜಕುಮಾರಿ. ಇದರಿಂದಲೇ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಾಗ ಜನಾಂಗದವರು ಆಡಳಿತ ಮಾಡಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪಾಳೇಯಗಾರರು ವೈಭವಯುತವಾಗಿ ಸಮಷ್ಟಿ ಜನರ ಕಲ್ಯಾಣ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗುವ ಮೊದಲೇ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪಾಳೇಯಗಾರಿಕೆಯ ಪಾಳ್ಯ ಪಟ್ಟುಗಳು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿ ಘರ್ಜಿಸಿದ್ದವು. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾಗಿ ತದನಂತರ ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರು, ಮೊಘಲರು, ನಿಜಾಮರು, ನಾವಬರು, ಮರಾಠರು ಹಾಗೂ ಅಂತಿಮದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರೊಂದಿಗೆ ಸೆಣಸಾಡಿ ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡ ಧಾರುಣ್ಯ ಸ್ಥಿತಿ ಈ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ಪಾಳೇಯ ಪಟ್ಟುಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ

ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿರುವಂಥ ಕಾರ್ಯಕ್ಷಮತೆಯನ್ನು ಪ್ರಧಾನ ನೆಲೆಯಿಂದಲೇ ಚರ್ಚೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಮೊದಲಿಗೆ ಗುಮ್ಮನಾಯಕನ ಪಾಳ್ಯ

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲೇ ಈ ಪಾಳೆಯಪಟ್ಟುಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದವು. ಅಂದರೆ, ಕ್ರಿ.ಶ.1243ರಲ್ಲಿ ನರಸಿಂಹನಾಯಕ ಖಾದ್ರಿಪತಿನಾಯಕ ಎಂಬುವರು ಕಡಪ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಶಿಡ್ಲಘಟ್ಟದ ಬಳಿಯ ಯಾದವ ಕೋಟೆ ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದರು, ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಾತಪಾಳ್ಯ ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಗುಮ್ಮರೆಡ್ಡಿ ಮತ್ತು ಲಕ್ಕರೆಡ್ಡಿ ಎಂಬ ಶ್ರೀಮಂತ ಸಹೋದರ ನೆರವು ಪಡೆದು, ಪಾಳೆಯಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ತನ್ನದೇ ಆದಂಥ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿದರು. ಅನಂತರ ಈತನ ಮಗನಾದ ಚಿನ್ನಮ್ಮನಾಯಕನು ಒಂದು ಕಲ್ಯಾಣ ದುರ್ಗವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಗುಮ್ಮನಾಯಕನ ಪಾಳ್ಯ ಎಂದು ಕೂಡ ಹೆಸರೊಂದನ್ನು ಹಿಟ್ಟನು. ಅನಂತರದಲ್ಲ ಇವನ ಮಗನಾದಂಥ ಗುಮ್ಮನಾಯಕನು ಕ್ರಿ.ಶ.1296ರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಇದಾದ ಕೆಲವೇ ಕೆಲವೇ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಆನೆಗೊಂದಿ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮಂತ್ರಿ ತಿರುಮಲರಾಯನು ಈ ಕಡೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದು, ವಾರ್ಷಿಕ ಪೊಗದಿಯನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿದನು. ಇಲ್ಲಿಂದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ಪಾಳೆಯಗಾರಿಕೆ ಸಾಮಂತ ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾಗಿ ಮುಂದುವರೆಯಿತು. ನಂತರ ಬಂದ ಮಸಲನಾಯಕನು ವಾರುಪಲ್ಲಿ, ಬೈರವಪಟ್ಟಣ, ಕಾರಕೂರು, ಕುಟ್ಟೂರು, ಗಡಿದಂ, ಚಿತ್ರಾವತಿಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ತನ್ನ ಪಾಳೆಯ ಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡನು. ನಂತರದ ಕದಿರಪ್ಪನಾಯಕನು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪರವಾಗಿ ಪಾತಪಲ್ಲಯ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನಾಯಕ, ಅಮರಕೊಂಡ ಪಾಳೆಯಗಾರ, ಕೊಂಕುಟ್ಟ ಪಾಳೆಯಗಾರ, ಎಲ್ಲುಂಟುವಿನ ಏಳು ಪಾಳೆಯಗಾರರನ್ನು ಸದೆ ಬಡಿದನು. ನಂತರ ನರಸಿಂಹ ನಾಯಕ, ಎರಡನೇ ಕದಿರಪ್ಪನಾಯಕ, ಎರಡನೇ ಮಸಲನಾಯಕ, ವೀರನಾಯಕ, ತಾಳಕೋಟೆಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಪರವಾಗಿ ಹೋರಾಡಿದ ವೀರದಾಸಪ್ಪ, ನರಸಿಂಹನಾಯಕ ಅನಂತರ ಅವನ ಪತ್ನಿ ರಾಮಕ್ಕ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರದ ಪಾಳೆಗಾರರ ನೆರವು ಪಡೆದಳು. ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮರಾಠರು, ಹೈದರಾಬಾದ್, ಟಿಪ್ಪು ಸುಲ್ತಾನರ ದಾಳಿಗಳು ಈ ಪಾಳ್ಯದ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮವೂ ಕೂಡ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಈ ಪಾಳೆಯಪಟ್ಟುವನ್ನು ತನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಇದರ ಕೊನೆಯ ಕೊಡಿ ನರಸಿಂಹನಾಯಕ (ಕ್ರಿ.ಶ.1765-1802)ನು ಪ್ರಯತ್ನ ಪಟ್ಟನು. ಆದರೆ, ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಮರಣದ ಅನಂತರ ಮೈಸೂರು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಬ್ರಿಟಿಷರಿಂದ ಒಡೆಯರಿಗೆ ಹಸ್ತಾಂತರವಾಯಿತು. ಆಗ ಗುಮ್ಮನಾಯಕನ ಪಾಳ್ಯವೂ ಸಹ ಒಡೆಯರಿಗೆ ಸೇರಿತು. ದಿವಾನ ಪೂರ್ಣಯ್ಯ ಅವರು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಮಾತನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿ

ನರಸಿಂಹನಾಯಕನಿಗೆ ರಾಜ್ಯವು ಮರಳದಂತೆ ಕಪಟ ನಾಟಕವಾಡಿದನು. ರಾಜ್ಯವು ದೊರೆಯದೇ ನರಸಿಂಹನಾಯಕನು ಊರನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದನು. ಇದೇ ಕೊರಗಿನಲ್ಲಿ ಪಡುಗ್ರಾಮ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮೃತನಾದನು. ಹೀಗೆ ಸುಮಾರು 560 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಗತವೈಭವವನ್ನು ಕಂಡ ಈ ಪಾಳ್ಯೆಯ ಪಟ್ಟು ಕೊನೆಗೆ ಧಾರುಣ್ಯಕಾರ ದುರಂತದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿದೆ.

ಎರಡನೇಯದಾಗಿ ಅವತಿ ಪಾಳೆಯಗಾರರು (ಕ್ರಿ.ಶ.14 ರಿಂದ 18ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ)

ಕಂಚಿಯ ಬಳಿಯ ಆತ್ತೂರಿನ (ಯಣಮಂಜಿ ಪುತ್ತೂರು) ಮೂಲಸ್ಥನಾದ ರಣಭೈರೇಗೌಡನು ತನ್ನ ಮಗಳಾದ ದೊಡ್ಡಮ್ಮಳ ಸಮಸೈಯಿಂದಾಗಿ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳು (ಜಯಗೌಡ, ಸಣ್ಣಭೈರೇಗೌಡ, ಮಲ್ಲಭೈರೇಗೌಡ) ಹಾಗೂ ಸಹೋದರ (ಮಲ್ಲಭೈರೇಗೌಡ, ಸಣ್ಣಭೈರೇಗೌಡ, ವೀರೇಗೌಡ)ರೊಂದಿಗೆ ನಂದಿಬೆಟ್ಟದ ತಪ್ಪಲು ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಗೌತಮಗಿರಿ (ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಬೆಟ್ಟ)ದ ಬಳಿ ಬಂದು, ಸೂಕ್ತವಾದಂಥ ನೆಲೆಯನ್ನು ಆರಿಸಿ ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದರ ಮೂಲಕ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲವರ ಮನೆಗೆದ್ದು, ಮೊದಲಿಗೆ ಅವತಿ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಆ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಾಳೆಯ ಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿದರು.

ಮೂಲತಃ ತೆಲುಗು ಭಾಷಿಗರಾದ ಇವರು ಮೊರಸು ಒಕ್ಕಲಗರು ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಭೈರವ ದೇವರ ಆರಾಧಕರು ಈ ರಣಭೈರೇಗೌಡನ ಮಕ್ಕಳು ದೇವನಹಳ್ಳಿ, ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ, ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮದೇ ಆದಂಥ ಪಾಳೆಯ ಪಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರು. ಬೆಂಗಳೂರು, ಕೋಲಾರ, ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಮೊರಸುನಾಡು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ.1438ರ ಕುಡುವತ್ತಿಯ ತ್ರಾಮೃಶಾಸನವು ಇದರ ವಂಶಾವಳಿ ಬಗೆಗೆ ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದೆ. ದೊಡ್ಡಭೈರೇಗೌಡ, ಭೈರವ ಭೂಪಾಲ, ಸೊಣ್ಣಪ್ಪಗೌಡ, ಮೊಲೆಯ ಭೈರಯ್ಯಗೌಡ, ಹಾವಳಿ ಬಯಪ್ಪಗೌಡ, ಇಮ್ಮಡಿ ಹಾವಳಿ ಭೈರೇಗೌಡ, ಇಮ್ಮಡಿ ಬೈಚೇಗೌಡ, ಗೋಪಾಲಗೌಡ, ವೆಂಕಟನಾರಾಯಣಪ್ಪ ಗೌಡ, ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಮೊದಲಾದವರು ಅವತಿಯ ಪಾಳೆಯಗಾರಿಕೆ ಪಟ್ಟುವನ್ನು ಆಡಳಿತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಮೂರನೇಯದಾಗಿ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರದ ಪಾಳೆಯಗಾರರು

ಅವತಿಯ ರಣಭೈರೇಗೌಡನ ಮಗನಾದ ಮಲೆಭೈರೇಗೌಡನು ಕೋಡಿಮಂಚೇನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಅರಸರ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದು ಕೋಟೆ ಕೊತ್ತಲುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಆ ಮುಖೇನ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರದ ಪಾಳೆಯಗಾರಿಕೆಗೆ ಅಸ್ಥಿಭಾರ ಹಾಕಿದನು. ಅನಂತರ ಮರೇಗೌಡ (ಕ್ರಿ.ಶ.1479-1503)ನು ಅದರ ಉಸ್ತುವಾರಿಕೆ ಹಿಡಿದನು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗುಮ್ಮನಾಯಕನ ಪಾಳೆಯಗಾರರು. ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ, ಭಾಗಶಃ ಹಿಂದೂಪುರ ಹಾಗೂ ಕಂದಕೂರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನು ಆಡಳಿತ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮರೇಗೌಡನು ಕ್ರಿ.ಶ.

1482 ರಿಂದ 1508ರವರೆಗೆ ಗುಮ್ಮನಾಯಕನ ಪಾಳ್ಯದ ಎರಡನೇ ಕದಿರಪ್ಪನಾಯಕನೊಂದಿಗೆ ಸೌಹಾರ್ದ ಸಂಬಂಧವನೇರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ದೇವಿಕುಂಟಿಕೋಟೆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದನು. ಅದೇ ರೀತಿ ಕ್ರಿ.ಶ.1614ರಲ್ಲಿ ಆವತಿಯ ಹಾವಳಿಭೈರೇಗೌಡನು ಮಾರ್ಗಾನುಕುಂಟಿಯ ಚಿನ್ನಪ್ಪರೆಡ್ಡಿಗೆ ಉಂಬಳಿ ಕೊಟ್ಟ ವಿವರ ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ 40ರ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ನಂತರ ದೊಡ್ಡಭೈರೇಗೌಡನು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಪೆರೇಸಂದ್ರ, ಮಂಡಿಕಲ್ಲು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿದನು. ನಂತರ ಅವನ ಪುತ್ರ ರಂಗಪ್ಪಗೌಡ 42 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಡಳಿತ ಮಾಡಿದನು. ನಂತರ ಅವನ ತಮ್ಮ ಜೋಗಿ ಭೈರೇಗೌಡ, ನಂತರ ದೊಡ್ಡಭೈರೇಗೌಡ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ, ಇವನಿಗೆ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳು ಇಲ್ಲವಾಗಿ ಇವನ ಪತ್ನಿ ವೆಂಕಟಮ್ಮ (ಕ್ರಿ.ಶ.1624-1639)ಳು ಸರಿಸುಮಾರು 15 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಡಳಿತ ಮಾಡಿದ್ದಾಳೆ. ನಂತರ ಇವಳ ಸಾಕು ಮಗನಾದ ಇಮ್ಮಡಿ ಮಾರೇಗೌಡ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದು 45 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಡಳಿತ ಮಾಡಿದನು. ನಂತರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಅಣ್ಣಿಗೌಡನು ಕ್ರಿ.ಶ.1691ರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಪಗೋಡಗಳನ್ನು ಮೊಘಲರಿಂದ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಮರಾಠರಿಗೆ ನೀಡಿ ಶಿಡ್ಲಘಟ್ಟವನ್ನು ಖರೀದಿಸಿದನು. ಈತನಿಂದ ಓಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸಹೋದರ ಮರೀಗೌಡನು ಸಾದಲ ಮತ್ತು ಇಟಕಲ್ಲುದುರ್ಗ (ದೇವಿಕುಂಟಿ ಕೋಟೆ)ಗಳಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ನಂತರ ಹಾವಳಿ ಭೈರೇಗೌಡ ನಾಲ್ಕುವರ್ಷ, ಬಜ್ಜೇಗೌಡನು ಹದಿನಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಡಳಿತ ಮಾಡಿದನು ಮತ್ತು ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ರಾಜ ಇಮ್ಮಡಿ ಕಂಠೀರವ ನರಸಿಂಹರಾಜ ಒಡೆಯರ (ಕ್ರಿ.ಶ.1704-1713) ದಳವಾಯಿ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರದ ಮೇಲೆ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಕೈಗೊಂಡು ಕೋಟಿಕೊಂಡ (ಕೋಟಿಕೊಂಡ) ಬಳಿ ನಡೆದ ಕದನದಲ್ಲಿ ಈ ಪಾಳೆಯಗಾರ ಕತ್ತಿಗೆ ಬಲಿಯಾಗಿ ಮೈಸೂರು ಸೈನ್ಯವು ಸೋಲುಂಡಿ ಹಿಂತಿರುಗಿತು. ಈ ಪಾಳೆಯಗಾರ ಬುರುಡುಕುಂಟೆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರ ಮಾಡಿದನು. ಅನಂತರ ದೊಡ್ಡಭೈರೇಗೌಡ ಎರಡು ವರ್ಷ ಹಾಗೂ ಅವನ ಸಹೋದರ ವೆಂಕಟನಾರಾಯಣ ಗೌಡನು ಮೂವತ್ತೈದು ವರ್ಷಗಳ ಆಡಳಿವು ಮಾಡಿದನು. ನಂತರ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪಗೌಡ (ಕ್ರಿ.ಶ.1759-1762)ನು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಳ ದಾಳಿಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. 1762ರಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಳಯ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಎದುರಿಸಲಾಗದೆ ಐದು ಲಕ್ಷ ಪಗೋಡಗಳನ್ನು ಹೈದರನಿಗೆ ನೀಡಿ ತನ್ನ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಹೈದರು ತನ್ನ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ದೇವನಹಳ್ಳಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದ ಕೊಡಲೇ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪಗೌಡನು ಮರಾಠರ ನಾಯಕ ಮುರಾರಿರಾವ್ ಸೈನ್ಯದ ನೆರವು ಪಡೆದು ಪುನಃ ಹೈದರ ಅಲಯನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಇದರಿಂದ ಕ್ರೋದಗೊಂಡ ಹೈದರ್ ಅಲ ಅತಿ ಭೀಕರವಾಗಿ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿನ ಕೋಟೆ-ಕೊತ್ತಲುಗಳನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಿದಲ್ಲದೆ ನಂದಿದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿದ್ದ

ಚಿಕ್ಕಪ್ಪಗೌಡ ಮತ್ತು ಅವನ ಪರಿವಾರದವರನ್ನು ಬಂದಿಸಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಟ್ಟನು. ಅಲ್ಲೇ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪಗೌಡ ನಿಧನವಾದ. ನಂತರ ಅವನ ಕುಟುಂಬದವರನ್ನು ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಜೈಲಿಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಿದನು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪಗೌಡನ ಸಂಬಂಧಿ ಭೈಚೇಗೌಡನು ಹೈದರ ಅಲಿಗೆ ತಲೆಬಾಗಲಲ್ಲ. ಈ ನಡುವೆ ಹೈದರಾಲ ನಂದಿದುರ್ಗ, ಗುಡಿಬಂಡೆ, ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ, ಇಟಕಲ್ಲುದುರ್ಗ ಹಾಗೂ ಕೋಟಿಕೊಂಡವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಕ್ರಿ.ಶ.1790ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನನಿಂದ ನಂದಿದುರ್ಗವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕಿರಿಯನಾರಾಯಣಗೌಡನ ಉಸ್ತವಾರಿಕೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಕ್ರಿ.ಶ.1791ರಲ್ಲಿ ಮೂರನೇ ಮೈಸೂರು ಯುದ್ಧದ ನಂತರ ನಡೆದ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ನಂದಿದುರ್ಗವು ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಪಾಲಾಯಿತು. ನಂತರ ನಾಲ್ಕನೇ ಮೈಸೂರು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನ್ ಮಡಿದಾಗ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ವಂಶದ ರಾಮಸ್ವಾಮಿಗೆ ವಾರ್ಷಿಕ ಪೊಗದಿ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಷರತ್ತುನ ಮೇರೆಗೆ ನಂದಿದುರ್ಗದ ಆಡಳಿತ ಘಟಕವನ್ನು ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ನಂತರ ರಾಜಕೀಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಂದಿದುರ್ಗ ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶವು ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಯಿತು. ನಂತರ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ವಂಶಸ್ಥರಾದ ಚೆನ್ನಣ್ಣಪ್ಪ, ರಂಗಪ್ಪ, ದೊಡ್ಡವೆಂಕಟಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ, ಪುಟ್ಟಪಾರ್ವತಿ ಅಮ್ಮಣ್ಣಿ ರವರು ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ನೂರು ವರಹ ಮಾಸಾಶನವನ್ನು ಪಡೆದರು.

ನಾಲ್ಕನೆಯದಾಗಿ ಸುಗುಟೂರುನ ಪಾಳೆಯಗಾರರು

ಮೂಲತಃ ಮೊರಸು ಒಕ್ಕಲಗ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ರೈತರು. ಆನೇಕಲ್ಲು ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಕೈಪಿಂಚಿನಲ್ಲಿ ಇವರ ಮೂಲವನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶೈವಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಇವರು ಐತಿಹ್ಯವಾಗಿ ಆವತಿನಾಡು ಅಸ್ಥಿಭಾರಕ ರಣಭೈರೇಗೌಡನ ಮೂಲವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕ್ರಿ.ಶ.1379ರ ಹೊಸಕೋಟೆ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ದೇವಪ್ಪಗೌಡ ಸುಗುಟೂರು ಪಾಳೆಯ ಪಟ್ಟುವಿನ ಮೂಲಪುರುಷ. ಇವನ ನಂತರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ತಮ್ಮೇಗೌಡನು ನಿಜವಾದ ಸುಗುಟೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಸ್ಥಾಪಕ ಎಂದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.ಇವನು ತೋಟಗಾರ್ಲಪಾಳ್ಯ, ಪಂಚುಗೆರೆ, ಸಿಡಿಹೊಸಕೋಟೆ, ಮಾಸ್ತಿ, ಮಾದಪಂಚು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ತನ್ನ ಪಾಳೆಯಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತಾರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕ್ರಿ.ಶ.1638ರಲ್ಲಿ ರಣದುಲ್ಲಾಖಾನನು ನಡೆಸಿದ ದಾಳಿಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾದ ಬೆಂಗಳೂರು, ಕೋಲಾರ, ಹೊಸಕೋಟೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮರಾಠರ ಷಹಜಿಗೆ ಜಹಗೀರಾಗಿ ದೊರೆತವು. ಹೊಸಕೋಟೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ದಕ್ಷಿಣ ಅನೇಮಲಿಯಾಗಿರುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಮುಮ್ಮಡಿ ತಮ್ಮೇಗೌಡನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ಮನೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಪರ್ಯಂತ ಆರು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಮಾತ್ರ ಹೊಸಕೋಟೆಯಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂದು ಷಹಜಿಯ ಕರಾರು ಆಯಿತು. ತದನಂತರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ

ಚಿಕ್ಕರಾಯ ಚಿಕ್ಕತಮ್ಮೇಗೌಡನು ವಿಜಯನಗರ ದೊರೆ ಇಮ್ಮಡಿ ನರಸಿಂಹನ ಕಾಲದಲ್ಲ ಉಂಟಾದ ಮುಸ್ಲಿಮರ ದಾಳಿಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಅಧಿರಾಜನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸಿ "ಕನಕದ್ವರು, ಗಂಡಪೆಂಡೇರ, ಚಿಕ್ಕರಾಯ." ಮುಂತಾದ ಬರುದುಗಳನ್ನು ಪಡೆದನು. ನಂತರ ಇಮ್ಮಡಿ ತಮ್ಮೇಗೌಡನ ಕಾಲದಲ್ಲ ಅವನ ಸಹೋದರ ಅಯಮಗೌಡನು ಕೋಲಾರ ಮತ್ತು ಮುಳಬಾಗಿಲನ್ನು, ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಸಹೋದರ ನಂಜೇಗೌಡನು ಜಂಗಮಕೋಟೆಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಸಹೋದರ ತಿಮ್ಮೇಗೌಡನು ಪುಂಗನೂರನ್ನು ಆಡಳಿತವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನಂತರ ಮುಮ್ಮಡಿ ತಮ್ಮೇಗೌಡನ ಆಡಳಿತ ಸುಗಮವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಾರಣ ಅವನ ಸೋದರ ಅಯಮಗೌಡನ ಉಪಟಲದಿಂದ ರಾಜ್ಯ ಭ್ರಷ್ಟನಾಗಬೇಕಾಯಿತು, ಆ ಸಮಯದಲ್ಲ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಇಮ್ಮಡಿ ಕೆಂಪೇಗೌಡನು ತನ್ನಲ್ಲ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿ ಅಯಮಗೌಡನನ್ನು ಸದೆಬಡಿದು ಬಲಗೊಂಡನಹಳ್ಳಿ, ಕೋಲಾರ, ಬೇಟೆರಾಯನಗುಡಿ ದುರ್ಗಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಭದ್ರಪಡಿಸಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ತಮ್ಮೇಗೌಡನಿಗೆ ಪುನಃ ಸುಗುಟೂರು ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ದಕ್ಕಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ನಂತರ ಅವನ ಮಗನಾದ ಚಿಕ್ಕರಾಯ ತಮ್ಮೇಗೌಡನು ಆನೇಕಲ್ಲುನಲ್ಲ ಕಪ್ಪಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಕೂಡುವುದರ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸುತ್ತಾನೆ. ಮುಮ್ಮಡಿ ಚಿಕ್ಕರಾಯ ತಮ್ಮೇಗೌಡನ ಕಾಲದಲ್ಲ ಅನೇಕಲ್ಲು, ಕೋಲಾಲಸೀಮೆ, ಹೊಸಕೋಟೆಸೀಮೆಗಳಂತೆಯೇ ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಶ.1758ರಲ್ಲ ಹೈದರ ಅಲಿಯು ಸುಗುಟೂರಿನ ಇಮ್ಮಡಿ ದೇವಪ್ಪನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಬಂಧಿಸಿ ಅನೇಕಲ್ಲನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದನು. ಇಸ್ಲಾಮ್-ಅಲ ಎಂಬ ತನ್ನ ಅಳಿಯನನ್ನು ಆನೇಕಲ್‌ನ ಕಿಲ್ಲೆದಾರನನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದನು. ಕ್ರಿ.ಶ.1770ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪಾಳೆಯಗಾರರನ್ನು ಸೆರೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಮಾಡಿ, ಆನೇಕಲ್ಲನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ತನ್ನ ವಶದಲ್ಲರಿಸಿಕೊಂಡನು. ನಂತರ ಇವನ ಮಗನಾದ ಚಿಕ್ಕರಾಯನು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದನಾದರೂ ಆತನು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನು ಸರಂಜಾಮುಗಳನ್ನು ಸರಬರಾಜು ಮಾಡುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲ ತೊಡಗಿದ್ದನೆಂದು ಸರ್ಕಾರಿ ದಾಖಲೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಕ್ರಿ.ಶ.1791ರಲ್ಲ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಬೆಂಗಳೂರನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಆನೇಕಲ್ ಸಹ ಅವರ ವಶವರ್ತಿಯಾಯಿತು. 1793ರ ವೇಳೆಗೆ ಅಯಮಗೌಡನು ಸಂತಾನವಿಲ್ಲದೆ ಗತಿಸಿದಾಗ ಬ್ರಿಟಿಷ ಅಧಿಕಾರಿ ಕರ್ನಲ್ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ರೀಡ್ ಮದ್ಯಸ್ಥಿಕೆ ವಹಿಸಿ ಅವನ ರಾಣಿಯರಾದ ಗೌರಮ್ಮಳನ್ನು ಕೃಷ್ಣಗಿರಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಆಸುಪಾಸಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ 'ದೊರೆಸಾನಿ' ಎಂದು ಕರೆದು ಚಿಕ್ಕಮ್ಮಳಿಗೆ ರಾಜ ಒಡವೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದನು. ಆದರೂ ಸುಗುಟೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲ ಉಳಿದ ಆನೇಕಲ್‌ನ್ನು ಸುಗುಟೂರು ಅರಸರಿಗೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ ಅದು ಗುಮ್ಮನಾಯಕನ ಪಾಳ್ಯಗೆ ಗತಿಸಿದ ಗತಿಯೇ ಆಯಿತು.

ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನವು ನಿಜವಾಗಿ ಮಧ್ಯಯುಗ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಯುಗಗಳ ನಡುವಣ ಕೊಂಡಿಯಾಗಿದೆ. ಆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದರ ನಂತರ ಮೂಡಿಬಂದ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸರಿಗಟ್ಟುವಂಥ ಬೇರೆ ಯಾವುದೂ ಹಿಂದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಥವಾ ಆಡಳಿತೀಯ ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂಶದಲ್ಲೂ ಕಂಡು ಬಂದ ಬದಲಾವಣೆಯು ಭಾರತವನ್ನು ಬೇರುಸಹಿತ ಅಲುಗಾಡಿಸಿಬಿಟ್ಟಿತು. ರಾಜಕಾರಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮರಾಠರ ಉಬ್ಬರದ ಅಲೆಯ ಎದುರಿಗೆ ಬಲಿಷ್ಠ ಮೊಗಲ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ತತ್ತರಿಸಿತು. ಅಧಿಕಾರದ ಶಿಖರಕ್ಕೆರಿದ ಮರಾಠರ ಆಸಕ್ತಿಯೂ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಸಮುದ್ರದಾಚೆಯಿಂದ ಬೀಸಿಬಂದ ಇನ್ನೊಂದು ವಿದೇಶೀ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಗಾಳಿಯೆದುರು ನಿಲ್ಲದಾಯಿತು. ಅವರು ಅನ್ಯದೇಶೀಯರು, ಮೋಸದಿಂದ ದುರಾಕ್ರಮಣ ಮಾಡಿದರು, ಆದರೂ ಇತಿಹಾಸದ ಬಹು ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಅವರು ನಿರ್ವಹಿಸಿದರು. ಆರ್ಥಿಕ ವಲಯದಲ್ಲಂತೂ ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಕೈಕಸುಬುಗಳಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮೂಲಭೂತ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಎಡೆಗೊಟ್ಟಿತು. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಇದು ನಗರೀಕರಣ, ನಾಣ್ಯ ಚಲಾವಣೆ, ಉದ್ಯಮೀಕರಣ ಮತ್ತು ಬಂಡವಾಳ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಿಗೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿತು. ಸಾಮಾಜಿಕ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಜೋಲಿ ಹೊಡೆದವು. ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ದಳವಾಯಿಗಳು ಹೆರೊಂದು ವಿನ: ಉಳದೆಲ್ಲಾ ಸರ್ವಶಕ್ತರಾಗಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆರಿದರು. ಒಡೆಯರುಗಳು ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಮರ್ಯಾದೆ ಗೌರವಗಳಷ್ಟರಿಂದ ತೃಪ್ತರಾದರು. ಇದರಿಂದ ಕೈಯಿಂದ ಕೈಗೆ ಅಧಿಕಾರವು ವರ್ಗಾವಣೆ ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜಕಾರಣದ ಅಸ್ಥಿರತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಶಿವಾಜಿಯ ವಂಶಸ್ಥರನ್ನು ಪೇಶ್ವೆಗಳು ಬದಿಗೆ ಒತ್ತರಿಸಿ ಮೇಲೆ ಬಂದರೆ ಸೇನಾಪತಿಗಳು ಪೇಶ್ವೆಗಳನ್ನು ಮೂಲೆಗುಂಪು ಮಾಡಿದರು. ಹಾಗೆಯೇ ಮೈಸೂರಿನ ದಳವಾಯಿಗಳಿಗೂ ಅಧಿಕಾರವು ತಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದೇ ತೀರುತ್ತೆಂಬ ಬರವಣಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಕೈಗಳಿಂದ ಜಾರಿ ಅದು ಹೈದರಾಲಿ ಮಡಿಲಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಆಗ ಅವನಿನ್ನೂ ನಾಯಕ್ ಆಗಿದ್ದನು. ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಪದವಿ ಅದಾಗಿತ್ತು.

ಹದಿನೆಂಟನೇ ಶತಮಾನವು ಒಂದು ರೀತಿ ಗೊಂದಲದ ಅವಧಿಯೇ ಆಗಿತ್ತು. ಯಾವನೇ ಒಬ್ಬ ಹಿರಿಯಾಸೆಗಳುಳ್ಳ ಸಮರ್ಥ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೈವಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡನೆಂದರೆ ಸಮಸ್ತ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಅವನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಚಲಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಅವನನ್ನು ವಿಧುಕ್ತನಾದ ಅರಸನೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೆಸರೊಂದು ಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕಂತೆ ಅವನೇ ಅರಸನಾಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಅರಸನನ್ನು ಅವನು ತೆಗೆದುಹಾಕುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೈಬಿಡುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನೆದುರಿಗೆ ಆಸ್ಥಾನದ ಮರ್ಯಾದೆಗಾದರೂ ಸೊಂಟ ಬಗ್ಗಿಸಿ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅರಸು ಮನೆತನದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅವನು ಗೌರವಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅಧಿಕಾರ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ರಾಜನ ಕೈಗೇ ಒಪ್ಪಿಸಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅವನು

ರಾಜನಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಜ ನಿರ್ಮಾಪಕನಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದನು. ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಅಧಿಕಾರವು ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಎಲ್ಲವೆಯೋ ಅಲ್ಲರುತ್ತಿತ್ತು. ಸಿಂಹಾಸನದ ಹಕ್ಕು, ವಿದ್ಯುಕ್ತತೆಗಳು ಜನ್ಮ ಮತ್ತು ವಂಶಗಳಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದವು.

ಮರಾಠರು ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ಲಾಭದಾಯಕ ಹಾಗೂ ಹಾನಿಕಾರಕ ಎರಡೂ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿದರು. ಕಾಡಿಗಿಚ್ಚಿನಂತೆ ವೇಗವಾಗಿ ಅವರು ಬೆಳೆದು ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದು ನಮ್ಮ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನು ಕೆರಳಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಬಹುಬೇಗನೆ ಸರಿಯಾದ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಅಲ್ಪದೃಷ್ಟಿಯ ದೈಯ ದೋರಣೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದರು. ಅದೇ ಅವರ ಅವನತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಅಗಾಧವಾದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ತನ್ನ ಭಾರಕ್ಕೆ ಜಜ್ಜಿ ಚೂರಾಯಿತು. ದೂರ ದೃಷ್ಟಿಯ ಸಮಗ್ರ ದೇಶ ಹಿತವನ್ನು ಆಂತರಿಕ ಕಲಹಗಳು ವಿರೂಪಗೊಳಿಸಿದವು. ಸಣ್ಣ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ವಾರ್ಥ ಲಾಲಸೆಗಳು ಅವರ ವಿಶ್ವಾಸದ ಬೆಸುಗೆಯನ್ನು ಸಡಿಲಿಸಿದವು. ವಸಾಹತುಗಾರರ ತಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಅವರು ಬಲಿಯಾದರು. ದೇಶದ ವ್ಯವಹಾರಗಳೆಲ್ಲ ನಿಜಾಮನ ಪಾತ್ರ ತೀರಾ ಅಸಂಗತವಾಗಿತ್ತು. ಗರ್ವ, ಸ್ವಾರ್ಥ, ದುರಾಸೆ ಅಸಂಗತತೆ ಇವು ಆ ಕಾಲದ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಎಲ್ಲಾ ಅರಸರ ಗುಣಗಳೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ನಿಜಾಮನು ಅವುಗಳೆಲ್ಲ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಮೀರಿಸಿದ್ದನು. ಫ್ಲಾಸೀ ಕದನದ ನಂತರ ಭಾರತದ ರಾಜ ಕಾರಣದ ವಿನ್ಯಾಸವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬದಲಾಗಿದ್ದರೂ ದಖ್ಖನ್ನಿನ ಸುಬೇದಾರನಾದುದರಿಂದ ಇಡೀ ದಕ್ಷಿಣ ಬಾಗಕ್ಕೆ ಶಾಸನಬದ್ಧ ಪ್ರಭು ಎಂದು ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡನು. ಅವನ ಸೇನಾಶಕ್ತಿಯು ಅವನ ರಾಜಕೀಯ ಬೇಡಿಕೆಗೆ ಸಮನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಆಸಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನಕರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಕಂಡುಬಂದರೆ ಯಾವುದೇ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಸೇರಲೂ ಅವನು ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ನೋಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೋಸದಿಂದ ಅವನು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಗಳಿಸಿದನು. ಕುತಂತ್ರ, ಕುಯುಕ್ತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಅದನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡನು. ಅವನ ನೀತಿಗೆಟ್ಟ ನಡತೆಯು ಮೊದಲನೆಯ ಮೈಸೂರು ಕದನದ ಸಂಧರ್ಭದಲ್ಲೇ ಬಯಲಾಯಿತು. ಮೊದಲು ಹೈದರನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅವನು ಇಂಗ್ಲೀಷರೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡನು, ಆಮೇಲೆ ಅವರನ್ನು ತೊರೆದು ಹೈದರ್‌ನ ಜೊತೆಗೂಡಿದನು. ಮತ್ತೆ ಹೈದರ್‌ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇಂಗ್ಲೀಷರೊಂದಿಗೆ ಶಾಂತಿ ಕರಾರು ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಎರಡನೇ ಮೈಸೂರು ಯುದ್ಧದಲ್ಲೇ ಅವನ ಪಾತ್ರ ಇನ್ನೂ ವಿಷದಕರವಾಗಿತ್ತು.

ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಪ್ರದೇಶದ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ವಿಷಯದಲ್ಲೇ ಇದರ ಪ್ರಭಾವ ಬಹಳಷ್ಟು ಇದೆ. ಗುಮ್ಮನಾಯಕನ ಪಾಳೆಯಗಾರರು, ಸುಗಟೂರು ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರದ ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಈ ಚತುರ್ಶಕ್ತಿಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಬಹಳಷ್ಟು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹಾಗೂ ಹಿಂದಿನ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪರಂಪರೆಯ ರಾಜ್ಯಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಲು ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ವಿದಿವಶ

ಎಂಬಂತೆ ಒಂದು ಶಕ್ತಿ ನಂತರ ಮತ್ತೊಂದು ಶಕ್ತಿಯ ಅಥವಾ ಸಂಕೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ತುಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನೂ ದಾರಿನಾಯಕನ ಪಾಳೆಯಗಾರರು ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರದ ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಆನೇಕಲ್ ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಹಾಗೂ ಅವಕ್ಕಿಂತ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರಗಳಾದ ಸಾದಲ, ಬುರುಡಗುಂಟೆ, ಗುಡಿಬಂಡೆಯ ಪಾಳೆಯ ಪಟ್ಟುಗಳು ಅಲ್ಪಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಚಾರಿತ್ರಿಕವಾಗಿ ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಚಿಜಾಪುರ ಸುಲ್ತಾನರು, ಮರಾಠರು, ಹೈದರಾಳ, ದಾಳಿಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದಾಗ ಅಮೋಘ ವಾದ ಚರಿತ್ರೆಯು ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪರಿಸರ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಪೂರ್ತಿದಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡು ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ-ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರದೇಶವು ಸುತ್ತುವರೆದು ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಯಾಕಟ್ಟಿನ ನೆಲೆ ಇದಾಗಿದೆ. ಒಂದು ರೀತಿ ಎಲ್ಲಾ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ತನ್ನೆಡೆಗೆ ಸೆಳೆಯುವ ಅಯಸ್ಕಾಂತ ನೆಲೆಯಾಗಿದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗಿಂತೂ ಈ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಭೂ ಪ್ರದೇಶವು ಹಾಗೂ ಸಂಪತ್ತಿನ ನೆಲೆಯು ಹೆಚ್ಚು ಆಕರ್ಷಣೀಯ ವಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಇಲ್ಲಿನ ಚರಿತ್ರೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ನಾಗರಿಕತೆಯು ನಾಗಾ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರೆದಿದೆ.

ಗ್ರಂಥಸೂಚಿ

1. ಕೆ.ವಿ.ಸುಬ್ರಮಣ್ಯಂ.ರವರ " ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜಿಲ್ಲಾ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಅವಲೋಕನ" ಜಿಲ್ಲಾ ಸಂಖ್ಯಾ ಸಂಗ್ರಹಣಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಛೇರಿ. ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ. 2014-15.
2. ಕೋಡಿರಂಗಪ್ಪ, ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಶಮಾನೋತ್ಸವ ಸ್ಮರಣ ಸಂಚಿಕೆ. ಜಿಲ್ಲಾ ದಶಮಾನೋತ್ಸವ ಸಮಿತಿ. ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ.2018.
3. ಎಸ್.ವೆಂಕಟೇಶ. ರವರ "ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಅಧ್ಯಯನ". ದೃಶ್ಯ ಪ್ರಕಾಶನ. ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ 2016.
4. ಸೂರ್ಯನಾಥ ಕಾಮತ್, ರವರ "ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಇತಿಹಾಸ" ಬಾಪ್ಪೊ ಪ್ರಕಾಶನ .ಬೆಂಗಳೂರು.1973.
5. ಎಂ.ಎನ್.ಶಂಕರ. ರವರ "ಸ್ವರ್ಣ ಭೂಮಿ" (ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪರಿಚಯಾತ್ಮಕ ಹೊತ್ತಿಗೆ). ಸಹಕಾರಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘ. ಕೋಲಾರ. 1968.

6. ಗೋಪಾಲ್. ಅರ್." ಕೋಲಾರ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪುರಾತತ್ವ" ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಮತ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ, ಹೊಸಪೇಟೆ, 2004.
7. ಜಿ.ಎಲ್.ರೈಸ್. " ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಅಫ್ ಕರ್ನಾಟಕ" ಸಂಪುಟ 10. 2002.
8. ರಾಮದಾಸ ರೆಡ್ಡಿ ಎಸ್.ಜಿ."ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸ ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಸಮಾಜ(1336-1800). ರೇಣುಕಾಶ್ರೀ ಪ್ರಕಾಶನ, ಮೈಸೂರು.2010
9. ವೆಂಕಟರಮಯ್ಯ.ಎನ್. "ಸ್ವಡೀ ಇನ್ ದಿ ಹಿಸ್ಟರಿ ಅಫ್ ದಿ ತರ್ಡ್ ಡೈನಸ್ಡ ಅಫ್ ವಿಜಯನಗರ" ಮದ್ರಾಸ್.1935.
10. ಡಿ.ವಿ.ಪರಮಶಿವಮೂರ್ತಿ.ರವರ "ಕರ್ನಾಟಕ ಲೋಚನ" ಜಿ.ಎಂ.ಶ್ರೀ.ಸ್ವಾರಕ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ. ಬೆಂಗಳೂರು. 1992.
11. ಎಂ.ಎಚ್. ನಾಗರಾಜು.ರವರ "ಮೊರಸು ಒಕ್ಕಲಗರು" ಗೋದಾಳ ಪ್ರಕಾಶನ.ಬೆಂಗಳೂರು.2011.
12. ಆರ್.ಗೋಪಾಲ್ ರವರ "ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪುರಾತತ್ವ"ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ಪರಂಪರೆ ಇಲಾಖೆ. ಮೈಸೂರು.2013.